

Szanse oraz bariery rozwoju bankowości islamskiej w gospodarce globalnej

Patrycja Melon*

<https://orcid.org/0000-0003-0938-4365>

Streszczenie: Islam jest jedną z największych religii na świecie. Szacuje się, że blisko 1,9 mld osób jest muzułmanami. Celem artykułu jest charakterystyka bankowości islamskiej. Banki islamskie działają zgodnie z zasadami szariatu. Najważniejszą zasadą jest zakaz *riba*, oznaczający niemożność pobierania odsetek od kredytów oraz inwestycji. Podmioty gospodarcze nie mogą się także angażować w operacje spekulacyjne oraz w inwestycje o charakterze antyspołecznym. W artykule zaprezentowano główne instrumenty bankowości islamskiej: *mudaraba*, *musharaka* oraz *murabaha*. Na przestrzeni dekady wzrosło zainteresowanie bankowością islamską. Jednak wciąż jest to niewielki sektor w gospodarce globalnej.

Słowa kluczowe: bankowość islamska, szariat, *Gharar*, *Riba*, *Mudaraba*.

Wprowadzenie

Początek XXI w. był silnie związany ze wzrostem aktywności w sferze finansów, rozwojem technologicznym oraz gospodarczym w wielu krajach na arenie międzynarodowej. Nikt nie spodziewał się, że w 2008 r. nastąpi silne załamanie rynków finansowych. Przyczyną tego zjawiska było pęknięcie bańki spekulacyjnej na rynku kredytów hipotecznych w Stanach Zjednoczonych. Skutkiem kryzysu finansowego było poszukiwanie przez inwestorów alternatywnych sposobów lokowania

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Łódź, ul. POW 3/5.

kapitału. Spowodowało to silny wzrost zainteresowania bankowością islamską oraz jej instrumentami¹.

Islam jest jedną z największych pod względem liczby osób wierzących religii na świecie. Szacuje się, że w 2030 r. liczba muzułmanów przekroczy 2 mld². Finanse islamskie opierają się na religijnym prawie islamu – szariacie. Szariat to określony zbiór zasad, wartości oraz norm, które regulują życie muzułmanów³.

Celem opracowania jest charakterystyka finansów islamskich: fundamentów, metod finansowania, a także zdefiniowanie szans i zagrożeń związanych z rozpowszechnieniem bankowości islamskiej w gospodarce światowej. W ostatniej dekadzie odnotowano wzrost aktywności finansów islamskich. Europa oraz Stany Zjednoczone otwierają się na bankowość islamską, poprzez tworzenie tzw. *Islamic windows*⁴. Jednak należy zauważyć, że bankowość islamska pomimo silnego wzrostu aktywów nadal stanowi niewielki segment gospodarki światowej⁵.

Fundamenty bankowości islamskiej

Geneza finansów islamskich pochodzi z prawa religijnego muzułmanów. Islam silnie sprzeciwia się niesprawiedliwości społecznej, w tym: spekulacji, zмовie producentów oraz monopolizacji⁶.

Sektor finansów islamskich składa się z: rynku obligacji *sukuk*, bankowości islamskiej, rynku ubezpieczeń *takaful*, a także rynku islamskich funduszy inwestycyjnych⁷. W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji finansów islamskich⁸. Część z nich jest wąska i utożsamia finanse islamskie wyłącznie z bankowością bezodsetkową. Z kolei część definicji przedstawia je jako operacje finansowe, które są dokonywane przez muzułmanów. Jednak należy zauważyć, iż większość powsta-

1 M. Kasiak, *Bankowość muzułmańska – podłoże ideologiczne oraz religijne*, „Acta Erasiana” 2016, t. XI, s. 38.

2 Pew Research Center, *The Future of the Global Muslim Population*, January 2011.

3 A. W. Dusuki, *Islamic Financial System. Principles, Operations*, International Shari’ah Research Academy of Islamic Finance, Kuala Lumpur 2011, s. 6.

4 *Islamic windows* – strefy stworzone przez banki konwencjonalne, w których oferowane są islamskie usługi finansowe.

5 I. Sobol, *Rozwój bankowości islamskiej. Uwarunkowania, problemy, perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2019, s. 9.

6 J. Pietrucha, *Inne współczesne systemy hybrydowe*, [w:] S. Swadźba (red.), *Systemy gospodarcze. Powstanie i rozwój*, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice 2010, s. 191.

7 Islamic Financial Services Board, *Islamic Services Industry Stability Report 2020*, s. 12.

8 S. Al-Augby, S. Majewski, K. Nermend, A. Majewska, *Islamic Banking System as an Effective Element of Economy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, nr 862, s. 8.

łych definicji opiera się na założeniu, że islamskie instytucje finansowe działają zgodnie z zasadami szariatu. Badacz Ibrahim Warde postrzega finanse islamskie, wskazując na islamskie instytucje finansowe jako podmioty, których działania oraz cele są oparte na zasadach koranicznych⁹.

Podstawową zasadą finansów oraz bankowości islamskiej jest **zakaz stosowania *riba***, czyli pobierania odsetek od zaangażowanego kapitału. Uważane jest to za lichwę, która jest postrzegana na dwa sposoby. Za lichwę uważa się pobieranie zbyt wysokich odsetek lub pobieranie jakichkolwiek odsetek. W ujęciu ekonomicznym zakaz ten oznacza niemożność pobierania jakichkolwiek odsetek od kredytów i depozytów. Pozwala to na uniknięcie pogłębiania się nierówności społecznych oraz niesprawiedliwej redystrybucji dóbr w społeczeństwie muzułmańskim¹⁰. Kwestia *riba* jest jednym z najbardziej kontrowersyjnych zakazów w prawie islamskim.

Należy zaznaczyć, iż zakaz ten jest także powiązany z transakcjami handlowymi. Mimo iż dopuszczono do wymiany handlowej, to nie ma pozwolenia na jej wszelkie aspekty. Odnosi się to do handlu, gdzie wymiana jest niesprawiedliwa oraz niehonorowa. Zakaz *riba al-Sunnah* odnosi się do wymiany handlowej, występuje w dwóch odmianach: *riba al-nasia* (*riba* opóźnienia) oraz *riba al-fadal* (*riba* nadmiaru). *Riba* opóźnienia jest związana z wymianą takiej samej ilości identycznych dóbr w przyszłości. Natomiast *riba* nadmiaru odnosi się do wymiany towarów, które różnią się jakością bądź ilością. Istotne jest, aby wymieniane towary miały te same cechy jakościowe oraz ich dostawa odbywała się w sposób natychmiastowy¹¹.

Kolejnym fundamentem bankowości islamskiej jest **nakaz unikania *gharar***¹². Zawieranie kontraktów jest bardzo ważnym elementem życia muzułmanów. Nie istnieją limity ilości zawieranych kontraktów, lecz relacje między przedsiębiorstwami oraz osobami fizycznymi powinny opierać się na uczciwości. W bankowości islamskiej nie jest dopuszczalny brak zrozumienia warunków kontraktów czy niedoinformowanie podmiotu o wszelkich warunkach¹³. Obecnie za *gharar* uważa się transakcje spekulacyjne. Istnieje kilka typów *gharar*¹⁴:

1. *Gharar* powstający na skutek nadmiernego skomplikowania zawieranej transakcji. Zazwyczaj dzieje się to poprzez kreowanie transakcji, które są połączeniem różnych kontraktów.

9 I. Warde, *Islamic Finance in the Global Economy*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2000, s. 5–6.

10 M. Kasiak, *Bankowość muzułmańska...*, s. 38.

11 *Ibidem*, s. 40.

12 M. A. El-Gamal, *An Economic Explication of the Prohibition of Ghara in Classical Islamic Jurisprudence*, "Islamic Economic Studies" 2001, vol. 8, no 2, s. 29–36.

13 M. Al-Kaber, *Techniki finansowe banków islamskich*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2013, nr 3 (63), s. 181–182.

14 A. W. Dusuki, *Islamic Financial System...*, s. 181–183.

2. *Gharar*, który wynika z niemożności rozliczenia się z posiadanego zobowiązania przez jedną ze stron kontraktu, np. jedna ze stron nie jest w stanie rozliczyć się za przedmiot kontraktu.
3. *Gharar* wynikający z braku wszelkich informacji na temat właściwości zawieranego kontraktu bądź przedmiotu dostawy, np. brak informacji o cechach towaru.

Niemniej jednak należy zwrócić uwagę, że w ustawodawstwie islamskim nie każdy rodzaj niepewności jest zakazany. *Gharar* dzieli się na¹⁵:

1. Kontrakty o większej niepewności – jest to niedopuszczalne, np. umowy losowe.
2. Kontrakty o mniejszej niepewności – akceptowalne, np. waga towaru nie jest podana z dokładnością do jednej uncji.

W ujęciu finansów oraz bankowości islamskiej zakaz *gharar* w przeciwieństwie do *riba* nie jest szczegółowo opisany. Dlatego coś, co w jednym miejscu może być uznane za *gharar*, w innym miejscu jest akceptowalne.

Kolejną ważną zasadą w ujęciu finansów islamskich jest **zakaz *maysir***, czyli hazardu. Dotyczy on niemożności uczestnictwa we wszelkich grach losowych oraz oznacza zakaz angażowania finansowego w projekty, które mają charakter spekulacyjny. W ujęciu ekonomicznym *maysir* jest postrzegany w kontekście spekulacji na instrumentach finansowych, zazwyczaj derywatach. Ma to na celu obronę przed wykorzystaniem jednej ze stron kontraktu¹⁶.

Zakaz *haram* jest jednym z podstawowych praw koranicznych. W ujęciu ekonomicznym zakaz ten zabrania angażowania się instytucji finansowych w inwestycje, które są określane mianem *haram*. Przykładami *haram* jest m.in. alkohol, tytoń, narkotyki, broń, pornografia, a nawet wieprzowina. Oznacza to, że banki islamskie nie powinny wspierać finansowo przedsięwzięć antyspołecznych oraz moralnie wątpliwych¹⁷.

Ostatnią zaprezentowaną w artykule zasadą, którą przestrzegają muzułmanie, jest **nakaz jałmużny – *zakat***. To symbol sprawiedliwości, gdyż wyznawcy islamu uważają, że majątek pochodzi od Boga. Muzułmanie spełniają ten obowiązek poprzez darowiznę osobom potrzebującym lub instytucjom, których zadaniem jest ściąganie *zakat*¹⁸.

15 F. di Mauro, *Islamic Finance in Europe*, “ECB, Occasional Paper Series” 2013, no 146, s. 14–15.

16 M. Kasiak, *Bankowość muzułmańska...*, s. 41.

17 I. Sobol, *Rozwój bankowości islamskiej...*, s. 98–99.

18 V. Niehaus, *Zakat, Taxes and Public Finance in Islam*, [w:] S. Behdad, F. Nomani (red.), *Islam and the Everyday World. Public Policy Dilemmas*, Routledge, New York 2009, s. 167–168.

Mechanizmy finansowe w bankowości islamskiej

Banki islamskie nie mogą udzielać oprocentowanych kredytów, dlatego system bankowości islamskiej jest oparty na podziale między stronami transakcji zysków oraz strat. Głównymi technikami finansowania, opartymi na koncepcji dzielenia zysków i strat są: *mudaraba* oraz *musharaka*¹⁹.

Mudaraba to spółka, która składa się z podmiotu finansującego (*rabb-ul-maal*) oraz zarządzającego (*mudarib*). Głównym zadaniem zarządzającego jest dostarczenie *know-how* dla danego przedsięwzięcia. Wielkość zysków osiągniętych przez podmioty jest ustalana w momencie podpisywania umowy. W przypadku strat z inwestycji ponosi je w całości podmiot finansujący, chyba że zarządzający złamał warunki umowy²⁰. Wyróżnia się dwa rodzaje finansowania za pomocą mechanizmu *mudaraba*: *mudaraba* nieuwarunkowana oraz uwarunkowana. W przypadku pierwszej metody przedsiębiorca może swobodnie podejmować decyzję związaną z inwestycją. W drugim przypadku na przedsiębiorcę nałożone są pewne restrykcje. Uważa się, że *mudaraba* jest wykorzystywana głównie do finansowania krótkoterminowych działań komercyjnych²¹.

Drugim przedstawionym w opracowaniu modelem, opartym na koncepcji dzielenia zysków i strat, jest **musharaka**. To forma spółki, gdzie co najmniej dwa podmioty angażują posiadany kapitał oraz *know-how*. Zysk z inwestycji jest podzielony pomiędzy te podmioty na podstawie zasad ustalonych w umowie. W sytuacji gdy wystąpi strata, jest ona dzielona proporcjonalnie do kapitału wniesionego w spółkę. W praktyce wyróżnia się dwa rodzaje *musharaka*²²:

1. *Musharaka* klasyczna – udziały partnerów przedsięwzięcia są niezmiennie w trakcie funkcjonowania spółki.
2. *Musharaka*, gdzie bank dokonuje transferu udziałów na rzecz udziałowców danej spółki.

Uważa się, że *musharaka* jest stosowana w przypadku, gdy finansowana jest produkcja oraz dla długoterminowych inwestycji komercyjnych²³.

W artykule przedstawiono jeden z głównych instrumentów opartych na długu, który jest oferowany przez banki islamskie – **murabaha**. To rodzaj sprzedaży z narzutem, gdzie sprzedawca zbywa towar po cenie bazowej, dodatkowo zwiększonej o marżę. Narzut ten jest określony jako procent wartości towaru bądź w postaci określonej kwoty. Jak w przypadku innych instrumentów, tak i przy zawieraniu

19 M. Al-Kaber, *Techniki finansowe banków...*, s. 184–185.

20 Ł. Kaczmarczyk, *Zasady funkcjonowania bankowości bezodsetkowej w islamie i jej wpływ na życie wspólnoty muzułmańskiej*, NURT SVD, wydanie specjalne 2013, s. 120–121.

21 J. R. Presley, *Directory of Islamic Financial Institutions*, Routledge, London 2012, s. 70–71.

22 I. Sobol, *Rozwój bankowości islamskiej...*, s. 112–113.

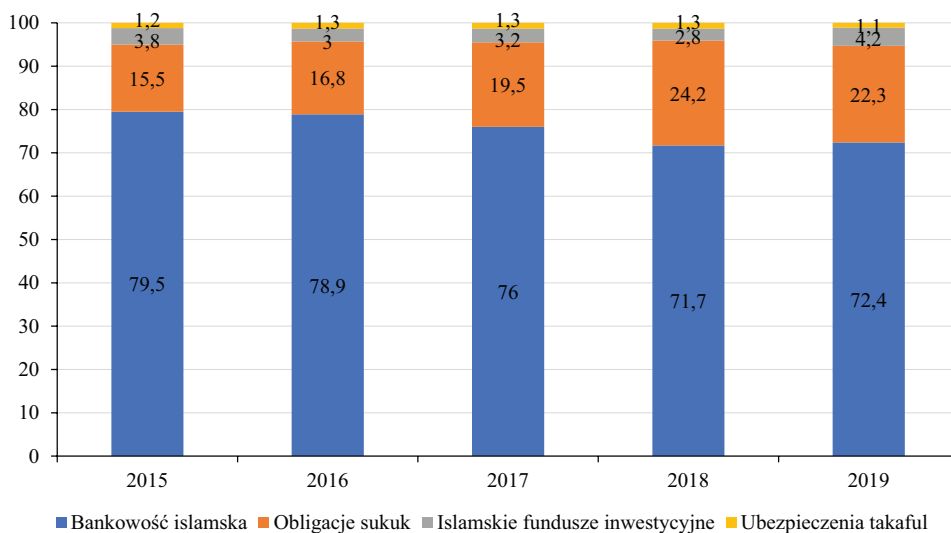
23 J. R. Presley, *Directory of Islamic Financial Institutions*, s. 70–71.

transakcji *murabaha* podmioty powinny przestrzegać zasad koranicznych²⁴. W praktyce, oprócz *murabaha*, innymi instrumentami finansowania opartymi na długu jest *ijara*, *salam* czy *istisna*.

Struktura oraz wielkość aktywów finansów islamskich

Początki finansów islamskich datuje się na lata 60. XX w. Jednak zaczęto sporządzać szczegółowe dane na ten temat dopiero w drugiej dekadzie XXI w. Najważniejszą organizacją, tworzącą raporty związane z bankowością islamską, jest Islamic Financial Services Board. W niniejszym artykule dane na temat sektora bankowości islamskiej pobrano z raportu „Islamic Financial Services Industry Stability Reports” tworzonego przez tę organizację.

Wykres 1 przedstawia strukturę procentową rynku finansów islamskich w latach 2015–2019.

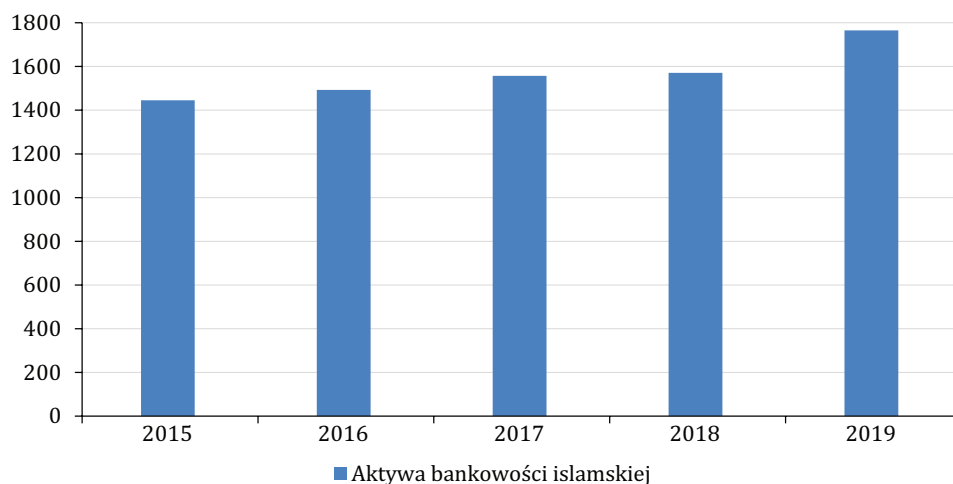
Wykres 1. Struktura finansów islamskich w latach 2015–2019 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Islamic Financial Services Board, *Islamic Services Industry Stability Reports, 2016–2020*.

24 K. Górak-Sosnowska, P. Masiukiewicz, *Bankowość muzułmańska*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013, s. 132–134.

Udział aktywów banków islamskich w całości aktywów islamskiego sektora finansowego jest największy w latach 2015–2019. W 2019 r. udział aktywów banków islamskich wyniósł ponad 72,4% całości aktywów. Kolejnym znaczącym sektorem finansów islamskich jest rynek obligacji *sukuk*, w 2019 r. ich udział przekroczył 22%. Najmniejsze znaczenie w badanym okresie miał sektor ubezpieczeń oraz islamskich funduszy inwestycyjnych.

W rozważaniach związanych z bankowością islamską należy wskazać wielkość aktywów tego sektora. Na wykresie 2 zobrazowano wielkość aktywów bankowości islamskiej w latach 2015–2019.

Wykres 2. Wielkość aktywów bankowości islamskiej w latach 2015–2019 (mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Islamic Financial Services Board, *Islamic Services Industry Stability Reports, 2016–2020*.

W ostatniej dekadzie aktywa bankowości islamskiej zwiększały się, było to spowodowane wzrostem atrakcyjności islamskich instrumentów finansowych. W 2019 r. wartość aktywów banków islamskich wyniosła 1,76 mld USD. Według szacunków Refinitiv (dawniej Thomson Reuters) w ciągu najbliższych lat wartości tych aktywów znacznie wzrosną²⁵.

Istotną kwestią jest udział aktywów banków islamskich w poszczególnych regionach świata. Dane te przedstawiono w tabeli 1.

25 Thomson Reuters, Dinar Standard, *State of the Global Islamic Economy Report 2017/2018*, <https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/sites/trade/files/attachments/State%20of%20the%20Global%20Islamic%20Economy%202017-18.pdf> [dostęp 16.04.2021].

Tabela 1. Udział aktywów banków islamskich w różnych rejonach świata w stosunku do wielkości aktywów ogółem w latach 2015–2019 (%)

Region	Rok				
	2015	2016	2017	2018	2019
Państwa GCC	40,01	43,58	43,85	44,85	48,36
Bliski Wschód, Afryka Północna (bez GCC)	40,59	36,19	36,53	34,38	33,1
Azja	13,99	14,64	14,9	16,94	13,62
Afryka	1,61	1,78	1,74	0,84	1,92
Pozostałe regiony	3,8	3,81	2,98	2,99	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Islamic Financial Services Board, *Islamic Services Industry Stability Reports, 2016–2020*.

Najważniejszymi regionami dla finansów islamskich są kraje należące do GCC – Rady Współpracy Zatoki Perskiej²⁶. W 2019 r. udział wartości aktywów banków islamskich państw GCC w całości aktywów wyniósł 48,36%. Kolejnymi ważnymi regionami rozwoju bankowości islamskiej są kraje Bliskiego Wschodu oraz Afryki Północnej²⁷.

Największym bankiem islamskim na świecie jest Al Rajhi Bank, powstał on w Arabii Saudyjskiej. W 2015 r. wartość jego aktywów wyniosła blisko 85 mln USD. Należy także wskazać drugi bank saudyjski – National Commercial Bank. To konwencjonalny bank, który oferuje swoim klientom usługi poprzez stworzone tzw. *Islamic windows*²⁸.

Sektor bankowości islamskiej rozwija się nie tylko w krajach zamieszkałych przez muzułmanów. Jednak w rejonach Europy oraz USA udział aktywów banków islamskich jest niewielki w porównaniu do bankowości konwencjonalnej.

Szanse i bariery rozwoju finansów islamskich na świecie

W ostatniej dekadzie efektywność sektora bankowości islamskiej utrzymuje się na stabilnym poziomie. Tempo wzrostu aktywów osiągnęło poziom blisko 20% rocznie do kryzysu finansowego z 2007 r., po kryzysie *subprime* tempo utrzymuje się na poziomie 9% w skali roku²⁹.

26 Rada Współpracy Zatoki Perskiej – Arabia Saudyjska, Bahrajn, Kuwejt, Katar, Oman oraz Zjednoczone Emiraty Arabskie.

27 Islamic Financial Services Board, *Islamic Services Industry Stability Reports, 2020*.

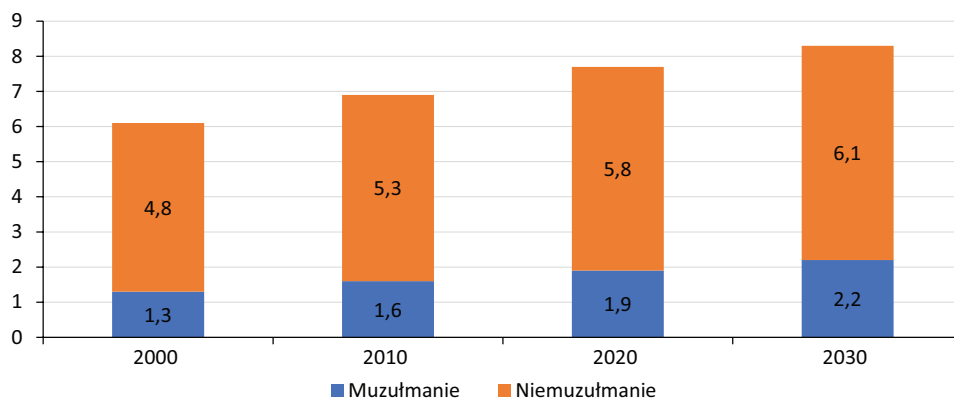
28 I. Sobol, *Rozwój bankowości islamskiej...*, s. 197–198.

29 K. Kil (red.), *Wybrane problemy współczesnej bankowości*, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2019, s. 22.

Nie istnieje jednoznaczne stanowisko na temat szans rozwoju finansów i bankowości islamskiej na świecie. Rozwój tego sektora jest uzależniony od wielu czynników. Każdego roku wiedza na temat finansów islamskich jest rozpowszechniana. Coraz więcej potencjalnych inwestorów może być zainteresowanych ulokowaniem swojego kapitału w instrumenty banków islamskich.

W najbliższych latach można oczekiwać dalszego wzrostu znaczenia finansów islamskich. Jednym z determinantów tego zjawiska jest rozwój popytu w krajach muzułmańskich oraz zwiększone zainteresowanie inwestorów konwencjonalnych instrumentami banków islamskich. Może to być związane z trendem tzw. etycznych finansów. Jak wcześniej wspomniano (zob. Fundamenty bankowości islamskiej), bankowość islamska opiera się na zasadach społecznej sprawiedliwości czy braku wykorzystania jednej ze stron kontraktu. Ponadto aktywa banków islamskich cechują się mniejszym ryzykiem niż produkty bankowości konwencjonalnej. Dzieje się tak, gdyż banki islamskie w dużej mierze nie są zaangażowane w operacje opierające się na instrumentach pochodnych³⁰.

Kolejnym istotnym czynnikiem jest wzrost populacji muzułmanów na świecie. Na wykresie 3 zaprezentowano liczbę muzułmanów oraz niemuzułmanów od 2000 r.

Wykres 3. Liczba niemuzułmanów i muzułmanów na świecie (mld) (prognoza)
Źródło: Pew Research Center, *The Future of the Global Muslim Population*, 2011.

W 2010 r. liczba muzułmanów wyniosła 1,6 mld, czyli blisko 21,5% całkowitej liczby ludności świata. Według szacunków liczba wyznawców islamu znacznie wzrośnie do 2030 r. i osiągnie liczbę ponad 2,2 mld wierzących. Oznacza to, że co czwarty człowiek będzie wyznawcą islamu. Większość muzułmanów będzie zamieszkiwać rejony Azji i Pacyfiku oraz tereny Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. To właśnie na tych obszarach należy upatrywać się największego rozwoju

30 M. Hasan, J. Dridi, *The Effect of The Global Crisis in Islamic and Conventional Banks: A Comparative Study*, IMF, Working Paper 2010, no WP/10/201, s. 4–6.

finansów islamskich. Jednak należy zaznaczyć, że nie zawsze wartość aktywów banków islamskich jest uzależniona od ludności muzułmańskiej. W Wielkiej Brytanii muzułmanie stanowią niewielki odsetek ludności państwa, lecz aktywa islamskie każdego roku zwiększają się³¹.

Kolejną szansą na rozwój jest finansowanie nowych przedsiębiorstw oraz start-upów. Największy niedobór finansowy zanotowały małe oraz średnie przedsiębiorstwa. Ocenia się wielkość niedoboru w finansowaniu tych podmiotów w wysokości 2,4 mld USD. Islamskie instrumenty finansowe mogłyby zapełnić tę lukę, lecz popyt na finansowanie nowych przedsiębiorstw jest znacznie większy niż podaż. W 2014 r. w Arabii Saudyjskiej podaż kształtowała się na poziomie 67%, a popyt został oceniony na 90%. Również należy zaznaczyć, iż część podmiotów gospodarczych jest zainteresowana wyłącznie produktami finansowymi zgodnymi z zasadami szariatu³².

Analizując temat bankowości islamskiej, należy przedstawić ograniczenia, które mogą być zagrożeniem dla rozwoju tego sektora. Jedną z barier rozwoju może być niewielka liczba banków islamskich na świecie. Największym bankiem islamskim jest Al Rajhi Bank, lecz w 2016 r. zajmował on 258. pozycję w rankingu największych światowych banków. Dużym ograniczeniem w kreowaniu nowoczesnych usług bankowych są zasady szariatu. Wszelkie instrumenty finansowe muszą być zgodne z zasadami koranicznymi. Również procedury banków są uciążliwe oraz wymagają dokładnej dokumentacji. Może to być przeszkodą w osiągnięciu silnej pozycji na rynku międzynarodowym. Część banków konwencjonalnych posiada w swojej ofercie produkty islamskie poprzez stworzone tzw. okna islamskie. Działają one w ramach większego banku konwencjonalnego. W celu zapewnienia dystrybucji produktów islamskich tworzone są w tychże bankach sieci oddziałów. Banki komercyjne dywersyfikują dochody poprzez oferowanie usług bankowości islamskiej oraz konwencjonalnej³³. Potencjalni klienci będą bardziej zainteresowani korzystaniem z usług renomowanych banków o stabilnej pozycji na rynku niż bankami zaczynającymi działalność³⁴. Istotne jest edukowanie oraz uświadamianie potencjalnych klientów, dzięki czemu zmniejszy się negatywne postrzeganie bankowości islamskiej³⁵.

31 Pew Research Center, *The Future of the Global Muslim Population*, 2011.

32 International Finance Corporation, *Islamic Banking Opportunities across Small and Medium Enterprises in MENA*, Washington 2014.

33 A. I. Hasan, T. Risfandy, *Islamic Banks' Stability: Full-Fledged vs Islamic Windows*, "Journal of Accounting and Investment" 2021 (January), vol. 22, no 1, s. 195.

34 I. Sobol, *Rozwój bankowości islamskiej...*, s. 214–215.

35 I. Vahed, M. E. Ehsanul Hoque, *The Perception of Islamic Banking by the First National Bank Sales Staff in the Kwazulu-Natal Region of South Africa*, "Business Perspectives, Banks and Bank Systems" 2016, vol. 11, issue 4, s. 59.

Istotnym zagrożeniem banków islamskich jest utrudnione zarządzanie ryzykiem, głównie ryzykiem płynności. Ryzyko to jest spowodowane brakiem dopasowania zapadalności pasywów i aktywów. Skutkiem tego zjawiska może być niewystarczająca płynność finansowa. Banki islamskie w przeciwieństwie do banków konwencjonalnych nie posiadają odpowiednich narzędzi służących do prawidłowego zarządzania ryzykiem. Takimi instrumentami są m.in. bony skarbowe czy swapy walutowe. Jednak instrumenty te nie są wykorzystywane przez banki islamskie, gdyż ich zastosowanie opiera się na stopie procentowej³⁶.

Istotnym problemem bankowości islamskiej jest brak zgodności, które instrumenty są zgodne z zasadami koranicznymi. Według zasad szariatu najbardziej pożądanymi instrumentami są te, które opierają się na zasadzie podziału zysków i strat. Jednak w praktyce ten rodzaj instrumentów jest rzadko stosowany. A. Czerniak wskazuje, iż część instrumentów bankowości islamskiej, która powinna być zgodna z zasadami szariatu, opiera się na mechanizmach powiązanych z oprocentowaniem³⁷.

Proces konwergencji systemu bankowości islamskiej oraz bankowości konwencjonalnej ma jednostronny charakter. Bankowość islamska pobiera wzorce na podstawie funkcjonowania banków konwencjonalnych. Natomiast bankowość islamska nie ma żadnego wpływu na segment bankowości konwencjonalnej, gdyż banki islamskie powstały znacznie później³⁸.

Podsumowanie

Finanse islamskie składają się z czterech elementów, bankowość islamska jest najbardziej rozwiniętym z nich. Instytucje islamskie działają zgodnie z zasadami szariatu. Podstawową oraz najważniejszą zasadą jest zakaz *riba*. Oznacza on niemożność pobierania jakichkolwiek odsetek od inwestycji. Również istotnymi zasadami jest zakaz spekulacji (*maysir*), nakaz unikania niepewności (*gharar*) oraz zakaz finansowania przedsięwzięć antyspołecznych (*haram*).

Celem banków islamskich jest nie tylko zysk, lecz także pomnożenie kapitału klientów. W artykule przedstawiono trzy główne instrumenty bankowości islamskiej. *Mudaraba* oraz *musharaka* są produktami opartymi na mechanizmie

36 I. Sobol, *Rozwój bankowości islamskiej...*, s. 215.

37 A. Czerniak, *Symptomy kryzysu globalnego a etyka gospodarcza religii światowych. Analiza porównawcza bankowości islamskiej i bankowości klasycznej w kontekście kryzysu finansowego, badania własne*, SGH, Warszawa 2010, s. 49–50.

38 Z. Hasan, *Islamic Finance: Structure-objective Mismatch and Its Consequences*, "MPRA Paper" 2010, no 21536, s. 3–4.

podziału zysków i strat. Uważa się, że są one najbardziej pożądaną alternatywą dla kredytów opartych na stopie procentowej. *Murabaha* jest instrumentem finansowania opartym na długu. Aby *murabaha* była legalnym narzędziem, musi zostać spełnionych kilka warunków, m.in. nabywca musi mieć wiedzę na temat ceny produktu oraz nałożonej marży. Ważne jest, aby przedmiot obrotu był własnością sprzedającego oraz musi on istnieć w chwili zawierania transakcji.

Dominacja sektora bankowego jest powszechnym zjawiskiem w finansach islamskich. Największymi regionami pod względem udziału aktywów bankowości islamskiej są kraje należące do GCC. Głównym liderem jest Iran, gdzie niemal 80 mln ludzi jest wyznawcami islamu.

Bankowość islamska jest dość nowym zjawiskiem w gospodarce światowej. W najbliższych latach można się spodziewać dalszego rozwoju finansów islamskich na rynku globalnym. Głównymi determinantami rozwoju może być silny popyt na produkty bankowości islamskiej w krajach muzułmańskich oraz ze strony inwestorów konwencjonalnych. Ponadto zapoczątkowany został trend tzw. etycznych finansów. Jednak należy zaznaczyć, że banki islamskie koncentrują się głównie na obsłudze osób fizycznych. Również w grupie największych światowych banków nie ma banków islamskich. Może to być przeszkodą w osiągnięciu silniejszej pozycji na rynku globalnym.

Bibliografia

- Al-Augby S., Majewski S., Nermend K., Majewska A., *Islamic Banking System as an Effective Element of Economy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, nr 862.
- Al-Kaber M., *Techniki finansowe banków islamskich*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2013, nr 3 (63).
- Czerniak A., *Symptomy kryzysu globalnego a etyka gospodarcza religii światowych. Analiza porównawcza bankowości islamskiej i bankowości klasycznej w kontekście kryzysu finansowego, badania własne*, SGH, Warszawa 2010.
- di Mauro F., *Islamic Finance in Europe*, “ECB, Occasional Paper Series” 2013, no 146.
- Dusuki A. W., *Islamic Financial System. Principles, Operations*, International Shari’ah Research Academy of Islamic Finance, Kuala Lumpur 2011.
- El-Gamal M. A., *An Economic Explication of the Prohibition of Ghara in Classical Islamic Jurisprudence*, “Islamic Economic Studies” 2001, vol. 8, no 2.
- Górak-Sosnowska K., Masiukiewicz P., *Bankowość muzułmańska*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013.
- Hasan A. I., Risfandy T., *Islamic Banks’ Stability: Full-Fledged vs Islamic Windows*, “Journal of Accounting and Investment” 2021 (January), vol. 22, no 1.

- Hasan M., Dridi J., *The Effect of The Global Crisis in Islamic and Conventional Banks: A Comparative Study*, IMF, Working Paper 2010, no WP/10/201.
- Hasan Z., *Islamic Finance: Structure-objective Mismatch and Its Consequences*, "MPRA Paper" 2010, no 21536.
- International Finance Corporation, *Islamic Banking Opportunities across Small and Medium Enterprises in MENA*, Washington 2014.
- Islamic Financial Services Board, *Islamic Services Industry Stability Report 2020*.
- Kaczmarczyk Ł., *Zasady funkcjonowania bankowości bezodsetkowej w islamie i jej wpływ na życie wspólnoty muzułmańskiej*, NURT SVD, wydanie specjalne 2013.
- Kasiak M., *Bankowość muzułmańska – podłoże ideologiczne oraz religijne*, „Acta Erasmiana” 2016, t. XI.
- Kil K. (red.), *Wybrane problemy współczesnej bankowości*, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2019.
- Niehaus V., *Zakat, Taxes and Public Finance in Islam*, [w:] S. Behdad, F. Nomani (red.), *Islam and the Everyday World. Public Policy Dilemmas*, Routledge, New York 2009.
- Pew Research Center, *The Future of the Global Muslim Population*, January 2011.
- Pietrucha J., *Inne współczesne systemy hybrydowe*, [w:] S. Swadźba (red.), *Systemy gospodarcze. Powstanie i rozwój*, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice 2010.
- Presley J. R., *Directory of Islamic Financial Institutions*, Routledge, London 2012.
- Sobol I., *Rozwój bankowości islamskiej. Uwarunkowania, problemy, perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2019.
- Thomson Reuters, Dinar Standard, *State of the Global Islamic Economy Report 2017/2018*, <https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/sites/trade/files/attachments/State%20of%20the%20Global%20Islamic%20Economy%202017-18.pdf> [dostęp 16.04.2021].
- Vahed I., Ehsanul Hoque M. E., *The Perception of Islamic banking by the First National Bank Sales Staff in the Kwazulu-Natal region of South Africa*, "Business Perspectives, Banks and Bank Systems" 2016, vol. 11, issue 4.
- Warde I., *Islamic Finance in the Global Economy*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2000.